

Quando ego puer fui
Pro puella mox morui
Jam nunc quia adoleasco
Pro puella mox moresco

A' mikor én gyerek voltam
A' dioért majd meg holtam
Már most mivel nagyobb vagyok
A' szép Leányért majd meg halok.

Non darem centem petacis
Pro Kereszturi nundinij (!)
Cum nundinis quid facerem
Sed tecum mox pernoctarem

Nem adnák száz petákért
A' Kereszturi vásárért
A' vásárral mit tsinálnék
De te veled veled hálnék.

A kézirat 17b—18a levelén. — 5—6 verszakának változatait I. P. Horváth Ádám id. gyűjt.-ben, (170 sz. ének) Bartalus István *Magyar Orpheusában* (84 l.) és Erdélyi János: id. m. II. 70 l. Utolsó verszakának távoli változatát I. Arany—Gyulai: *Magy. népk. gyűjt.* (II. 79.) Ez az ének népdalból, vagy legalább is népies dalból latinra is lefordított kétnyelvű ének. A diákéneklésben, mint azt már egy dolgozatomban kimutattam (*Adalékok és szempontok a magyar diákéneklés ir. tört. vizsgálatához*). Az Er. Múz. Egy nagyenyedi vándor-gyűlésének Emlékkönyve 1931.), az ilyenféle játszi énekalkotás máig divatozó szokás.

26.

Ha megházasodom
Jaj egy Vén Szatyrot veszek
Meg ölelem hortyog

A kézirat 18b. levelén.

Meg csókolom rotyog
De majd meg ékelem,
Hogy nem lityeg lotyog

SZABÓ T. ATTILA

SÁROSY GYULA LEVELE SZAKÁL LAJOSHOZ.

A Beöthy Zsolttól «eperjesinek» nevezett költői kör két ismert tagja társalog egymással az alábbi levélben: Sárosy Gyula, az *Arany trombita* írója, és Szakál Lajos, a *Cimbalom* szerzője. Mindketten pályakezdő ifjak, baráti és rokoni kötelék is fűzi őket egymáshoz. A mezőberényi luteránus iskolában kezdik meg tanulmányaikat, s ha útjuk egyidőre elválik, mint joghallgatók megint találkoznak Eperjesen, hol a harmincas évek elején annyi jeles ifjú verődik össze a kollégium körül. Köztük van Vachot Sándor, Kerényi Frigyes, Lisznai Kálmán, Hunfalvi János, Pulszky Ferenc és Szemere Miklós s mihamar olyan pezsgő életet teremtenek a kisvárosban, amilyenhez hasonlót a vidéken akkor alig találunk.

A kis társaság legmarkánsabb egyénisége kétségkívül Sárosy Gyula. Bár csak a szabadságharc idején írt *Arany trombitájával* emelkedik országos hírre, de vezető szerepet kezd játszani már az itteni mozgalmakban is. E levél írásakor (1838. aug.) azonban még ő is, barátja is csak nagyreményű ifjak. Sárosy tanulmányai végeztével is Eperjesen marad: megyei másodjegyző; Szakál előbb szülőföldjén (Békés m.), majd Pest megyében gyakor-nokoskodik. De hogy elválásuk után is állandó kapcsolatban vannak egymással, az itt közölt levél hangja, köz- és magánéleti dolgaik bizalmas feltárása bizonyítja. Milyen érdekes pl. az alig 22 éves Sárosy kissé negé-deskedő, majd doctinaire hangja olyan témákról, amelyeket akkor talán inkább a könyveiből, semmint az életből volt alkalma megismerni. Napjaik irodalmi eseményeire és egyéneire tett utalásai, jegyesének áradozó magasz-talása pedig a kor romantikus hangulatát is jól jellemzi egyszersmind.

A «Szép Sándorka» névvel illetett ifjú, akit, amint írja, a Rajzolatokban és a Hírnökben közzétett cikke miatt olyan kemény leckében részesített az Athenaeum — Vachott Sándor, akiről pedig «előítélet nélkül még nem mer nyilatkozni» — Sándornak az öccse: Vahot Imre. Ekkor még alig ismert írók, akiknek föllépésére és irányára Sárosy buzdítása szintén jelentékenyen hatott. Kláracsiról, az elparentált ideálról, nem tudunk semmit; a vele szemben glóriába emelt Diné, Sárosy egyik eperjesi tanítványa: Hilvéthy Arnoldine. Ezt a kedves hölgyet mint a család magyar nyelvmestere ismerte meg és vette feleségül 1839 január 1-én, de három évi boldog házasság után elveszítette.

A levélnek borítékul használt felén, (az egész egy fél-ív, zölde, meritett, diósgyöri papír) ez a cím olvasható:

Nemes, Nzetes és Vitézlő Szakál Lajos urnak, atyámfiának és barátomnak

Kassa,

Debrecen,

Csaba.

Körözs-Tarcsán.

Békés vármegyében.

A levél szövege így hangzik:

Eperjes. Aug. 8-kán 838.

Édes Barátom és Atyámfia!

Ma reggel vettem kedves, 's nekem mindenkor több tekintetből kedves soraidat, egyszerre egy igaz barátomival, kit én hozzád hasonlólag tisztelék és szeretek — Ardayéival. E' következőket vedd azokra válaszul. Mi először is életfilozóphiámnak azon töredékecskéjét illeti, melyet levelem elébe a' minap olly meghatározatlan és ki nem fejező értelemben biggyesztettem, szükségesnek tartom ez uttal e' tárgyról világosabban és nagyobb határozottsággal szólanom. Testinek kell lenni, mondám, az embernek, mert főleg testből áll; mert nemesebb része, 's az abból fejlődő nemes tulajdonok, mint alapon a' testen nyugosznak. Egészséges testben lakik egészséges lélek - 's egészséges lélek szül egészséges elveket, 's ezek lehetnek ismét egészséges eredményűek. Kinek a sors nem nyújtott: keresni; ki apjának ezereiben öröködék, azokat gazdaság által fenntartani, 's gyarapítani kell, hogy olly állapotba helyezzük magunkat, melly czélszerű, melly alkalmas és sükeres eszköz lehessen nemesebb, azaz: szellemi czélok elérhetésére. Nem fogok határozatlanul szólani, ha azt mondom: hogy nem szerfeletti vágyak embernek felette kevés, 's csak anynyi kell, mennyivel mindennapi szükségeit fedezheti. Lehetnek ugyan ezen mindennapi szükségek feles számuak, többek vagy kevesebbek, a' szerint, a' mint körülményünk, rangunk, hivatalunk, szóval helyzetünk, kisebb vagy nagyobb fényt és ragyogást kívánnak; a' szerint, amint tisztább vagy aljasabb szenvedelemmel birunk; de a' bölcsnek fölve legyen magát mindenben korlátozni, 's ha fájdmát, melly ez vagy ama' szükségének nem teljesíthetésén támadott, szakadatlan munka és éleztaj között öli el, a' sok neki kevés lehet, és a kevés is igen sok! Nem lehet a' testi szükségekre nézve határt szabni: mert azok előre nem tudhatók: de korlátozkodni mindenben lehet; 's ki magának anynyira hatalmában van, hogy ezt teheti, az boldog szerintem, ezerszer. *Te legboldogabbnak* mondod azt, a' ki úgy képes szellemi boldogságát elérni, hogy egy uttal a' testi szükségre és kényelemre valókat is megszerzi: erre akadjunk rá, úgy megtaláltuk a menny-

ország kulcsát! — Nem úgy! Legboldogabb: ki olly kényelmes állapotba tudja magát helyezni, mellyben szellemi célokra teljes nyugalommal törekedhessék. — Mindezekre szükség megjegyznem, édes barátom, hogy ezen elvek csak egyes 's itt különösen csak tudományos emberre, legszorosabban pedig csak rám alkalmazhatók. S ez természetes: mert mennyi az ember, annyira az életphilosophia, annyira az elvek is, melyek szerint akarunk boldogítva boldogulni. Szerencsétlen ember, ki a' milliommok esztét, belátását és tapasztalását saját gondolkodása módjának követésére és saját elvei után leendő intézésére akarná kénytetni — Elég. — Szakálatat megsértetted, szükség még azt is egy szóval védelmeznem. Elveimmel ellenkezőnek ítélted azt, hogy szakálat hordok: de tudnod kell, hogy pofámon annak minden szála egy-egy ember gyengéjének kijátszatására, 's nem azon célból létezik, mintha elég bolond volnék, külső jelekkel beljegyet affektálni. Örömdre tudósítom, hogy Pesten szőreimnek csak borotvált helyét fogod találni.

Szép Sandorkáról igen szép reményt nyujtottam és nyujtok jelenleg is: mellynél fogva, képzelheted, mint sajnáltam 's velem mindazok, kik őt szeretik, midőn a «Rajzolatokban» és «Hirnökben» a' *színhátásról* íratott értekezésében nyilvánított elvei miatt, mellyeket én itt létemben magam sem egészen helyeseltem, jelenleg gunnyal és kapanyelezőleg megtámadtatott. — Kezdő íróra nézve én mindenestre szelidebb helyreigazítást kívántam volna; midőn egyrészt még sem esem kétségbe ezen vele történt bánásmódon, mint-hogy az, a' mi fennhéjázó barátunknak csak használni, de ártani nehezen fog. — Imre íránt még most, előítélet nélkül, nem bírok nyilatkozni: tehát hallgatok. A Bécsből haza épen most érkezett Pulszky Ferencztől hallom, hogy Bajza, Schedel és Vörösmarty, az Athenaeumnak szerkesztői, félbeszakasztják a' csendet, melylyel eddig a' «*Hirnök*» és «*Rajzolatok*» mocskait szenvedni elég türelmesek valának s' megvirgácsolják a két szemtelen hirlap szemtelen szerkesztőit úgy, hogy, mint előre képzelem, lesz a' kutyáknak egy darabig min rágódnioik. — Hiszem és tudom, hogy midőn *Bajza* kihozatik szerencsés phlegmájából, a' dolognak jól nem kell állani; hogy a' zivatar felkél, 's mázsásokú menyköveivel élőket és halottakat tönkre sújt. Illenék is már egyszer Munkácsyt agyon verni; a' sokat ugatónak Bajza lesz sintére, 's alkalmasint Schedel fogja felette elmondani a' halotti prédikációt. Textus: «*Bóldog, százszor bóldog a' ki nem született, A' ki nem izlette meg az életet: De jaj, a' ki van és egyszer kezdett lenni: Örök halál annak, semmiségbe menni.*» — *Csokonay. Halhatatlanság.*

Klárásiról tudósítottál: engedj egy pár sort szentelnem ezen indulatnak, melly olly mértékben, mint a' milyen tisztasággal fogadad hatásait, emel vagy elsüllyesz. Volt idő, 's az idő nem igen régen volt, midőn vázsfényben szemléltém a' tárgyat, mellyet keblemnek szelid érzelmei megszenteltek: most tisztultabb érzéssel nézem azt és így tisztábban, — nem azon bájában, mellyet a' lánykáknak nem természet, vagy más mindenható erő, hanem egyedül az ábránnal zománczozott lélek, egyedül saját érzésem kölcsönzött. Klárasi felette szép lány volt, legalább az én érzéseim felette szépnek festették előttem: 's istenem mi gyarló, mi könnyelmű teremtés. — Te haragszol a' tisztre: mit tettél volna magad az ő körülményei között? Gondold meg!

Hová tűnt oly hamar az imádtuk szépség? Mondd meg, hol az érdek, melyet ő iránta keblünkben oly eskekre lobbant meleggel viselénk? Így szűnik meg a' szerelem. —

Én szeretek!

Szeretem Dinét, kit te gondatlanul *dinnyének* csufoltál. A' dolog tréfa, 's mégis óhajtottam, hogy ne teted volna. — Őt tisztelned illik, ha engemet szeretsz. És ha sógorasszonyoddá talál lenni, mit akkoron? 'S ezt én sub rosa legyen mondatva, hivatalhoz jutván, kétségen kívül meg is teszem, mert neki felette sokkal tartozom. Mondjam-e, hogy az ő keblének szent tüze tisztítá meg minden természeti hajlandóságomat; mondjam-e, hogy ő semmisített meg rám nézve minden lányt, hogy magát és hasonlólag kivüle kit se tiszteljek. A' mi szerelmünk szerény, semmi kedvezetet nem viv ki erővel — 's ha szerencsémül jut tőle valamit elcsennem, az merő bátortalansággal történik. — Titok, csend, szemérmes csüggedezés emelik szerelmünk gyönyöreit. Vannak ugyan akadályaink czélunk elérhetésében, 's ezen akadályok mindkettőnknek kibeszélhetetlen fájdalmat okoznak: de nekem ezen fájdalom is édes. Gyönyört érezni a' szenvedésben is egyike a szerelem csudáinak, 's úgy hiszem, mi, az egykedvűség és feledés állapotját, melly szenvedéseinek érzetét eltörlesztené, legfőbb szerencsétlenségnek tekintenék. —

Helyem fogy, — miről irjak még neked, barátomnak, hogy a levélbért hijába ne fizesd: — Irjam, hogy restaurationk lesz? Irjam, hogy Péchy Imre a XVI szepei városok' főigazgatójává kinevezetvén, e' hét elején be is igtattatott? Irjam, hogy Desszwwffy József másod alispánunk még Julius 28-án kinevezetett ülnökké a' debreceni táblához? 'S nem sokára el kell-vén *hozzátok* költöznie, alispánok nélkül maradunk? Majd elbeszélésem megyénk állását Pesten, — addig légy türelemmel; hass valahová leendő bejutásom ügyében — 's légy meggyőződve, hogy midőn mind a' két Nagymamának és Asszonyénémnek kezeit csókolnám, testvéreidet összvesen és fejenként a' legatyafiságosabb szízzel ölelném, különös szerencsével nevezi magát atyádfiának, de még különösebbel barátodnak

Sárosy.

Közi: PAP KÁROLY

SZABOLCSKA MIHÁLY LEVELESLÁDÁJÁBÓL.

(Harmadik, befejező közlemény.)

Maszyik Endre két levele.

1.

Kedves földi!

Én vagyok az öregebb, — engedd meg hogy így szólítsalak. Szinről sinre nem ismerjük bár egymást, de lelkeink találkoztak és nem idegenkedének egymástól, sőt az én lelkem a te lelkedet már igen nagyon szereti is. Van is azon elég szeretni való.

Kevés újabb költőt olvasok, — te ritka kivétel vagy. Téged nemcsak olvaslak, — veled együtt érzek, akár az eget, akár a földet éneklek. Honnét van ez? Onnét, mert a mit te, azt keresem és találom meg én is — az égben, és földed is az én földem, néped is az én népem, hiszen — bár föld-

vári vagyok — felerészben én is a kécskei határban, kerekdombi pusztákon nevelkedtem s oda kötnek gyermekkorom legkedvesebb emlékei.

Nos hát elfogadod-e ezt a *meleg* kezét, mely ez idegen világból oda feléd nyúl a szép Erdélybe, a szabadság ősi földére?

Ha elfogadod, — ígéretet teszek, hogy e láthatlanba kötött barátságot a jövő nyáron Felfalun láthatóképen megpecsételjük.

Mert tudd meg, hogy én már az egész országot bejártam és — szégyenszemre mondom — Erdélyt még nem láttam. Pedig — az félország — s atyámfiai is vagnak ott egész hátul a csángók közt Hétfaluban. Ott van édes bátyám Gyula, ki is uralkodik a hosszufalusi eklezsiában s ott nagybátyám nemesdömölki Feyér Gyula (büszke a nemességére, de azért az ősi nemes levelet mégis nekem sikerült keszi Hajdú Lajos bátyámmal ép mostanában megtalálni) — a pürkerczi pap.

Hát ezeket készülök év év után meglátogatni. Most egygyel több okom van, hogy megtegyem: ez ok te vagy!

Hanem, — valami jutott eszembe. Nem készülsz te viszont a nyáron (látod milyen előre szoktam én tervezgetni!) az alföldre — abba a kécskei kedves házba — ott a falu végén, pázsit szélén, — ahhoz a te édes jó anyádhoz, kihez legszebb verseidet irtad? No hát azt mondom: Földvárnak ejtsd utad, aztán (mert a várakozó jó nagy részét én is jó apámnál készülök tölteni) majd együtt elmegyünk Kécskére «a világ leszebb házába» — és onnét Kerekdombra is. És — gyermekek leszünk újra ott a pusztaságon, ha tán nem is lovagolunk fúfza sipot fujva!

Addig pedig: kedves földi! ne vedd meg ezt a mi otthonunkat sem.¹ Hidd el igaz testvéri szeretettel ölelünk itt is keblünkre s a mint megszerettünk, úgy meg is becsülünk. Kicsiny hajlék ugyan ez te neked, — de te azért ugy-e meg nem veted?

Nem találsz te sehol hálásabb népre, mint a mely ezt lakja. Ez megért! mert maga is azon érzelmekből táplálkozik, a miknek te oly mesteri kifejezést adsz. S hiszem, hogy nem is veszed majd roszt néven, ha a te lelkeddel, szellemeddel — a könyvedből is olykor olykor táplálni fogjuk e népet.

Arra meg kérve kérünk, hogy másoknak írva, ezután se felejtkezzél meg rólunk sem. Ünnepnappal lesz az én nekem, ha Felfaluról levelet kapok. Azt a kis «Válasz»-t tiszter is elolvastam magamnak is, feleségemnek is, még el is dalolgattam az «Elvágtam az ujjam de nem fáj» nótájára. Mint kincset, úgy őrzöm, pedig — válnom kell már tőle: indul a nyomdába.

Hanem — már agyonra untatlak s a sok beszéd közben majd azt is felejttem, a miért most jöttem. No hát elmondom: egy szívből jövő «adjon Isten boldog ujesztendővel» akartam beköszönteni hozzád — és a te ismeretlenül is igen tisztelt kedves páródhoz.

A jó Isten áldjon meg mind a két kezével titetek s áldja meg — általad üzenem — azt a te édes jó anyádat is ott a mi földünkön.

Isten veled!

Pozsony, 1892. decz. 31.

Igaz hived s barátod
Dr. Masznyik Endre.

¹ Szójáték. Érthető — s nyilván úgy is kell érteni — a Masznyik szerkesztésében megjelenő Mi otthonunk című hetilapra is.

Ugy igaz! Egy pár könyvet összefirkáltam már én is, a Lutherem tán ér is valamit, — elfogadod-e szivesen, ha' megküldöm?

A te költeményeidet már beküldte Révai. Majd bemutatjuk mi is.

*

A Mi Otthonunk hetilap hivatalos levélpapírosán.

2.

Kedves barátom!

Szives soraidra — bocsáss meg — hogy csak most válaszolok. Annyi mindenféle dolog és baj szakadt a nyakamba, hogy biz én semmi jóra nem érkeztem. Mert a sok rossz között — egy jó dolog az is, ha neked irhatok.

Tudod — czudar világ van itt. Magyar szívnek, léleknek pokol. Igen — nekem ez a Pozsony, az az hogy csak a pozsonyi evang. egyház való-ságos pokol. Mert tele van czudar, gaz pangermánokkal, a kik minket belefojtának egy kanál vízbe. Hát olyan világ van itt barátom, hogy még az én gyermekeimet is németül tanítják az iskolában — *imádkozni* is. S nem tudunk a bajon segíteni, mert az u. n. magyar papunk (Trsztyánszky a híres püspökjelölt) ez meg komisz frater: olyan lutheránus tót, aki mint magyar pap az egyházi gyűléseken is folyton németül beszél, pedig csak tőri ezt a nyelvet. Ez az ember esperes is volna s csúf önző érdekből eszközül használtatja fel magát a pangermán szövetkezet által. Most a katolikusok elhatározták, hogy a jövő ősztől az összes népiskolákban a magyar lesz a tannyelv, — ez hozza izgalomba a mi svábjainkat s egyházi tisztujítás lévén egy oly névsort állítottak össze, a melyben egyetlen igaz hazafi sincsen és ezt a névsort diadalra is segítik — s akkor aztán biztos, hogy a mi iskoláink továbbra is mind németek maradnak.

S míg ezek dolgoznak (a Schulvereinnal szövetkezésben) — mi ev. magyarok aluszunk. Hát a dermedt tagokba egy kis életet lehelenni, — ugy-e szent kötelességünk volna? No hát mi actióba léptünk. Volt itt 1848-ban egy ev. német pap *Raigha Pál* — csak azka volt német, a szive magyar, hogy senkié se különben. «A Mi Otthonunk» — a jövő már. 15 számban arcképét s életrajzát hozza. Majd meglátod — s kálvinista létedre is kalapot emelsz e lutheránus német előtt, — kit az osztrák felakasztott itt Pozsonyban s kinek utolsó szava is az volt: Áldás a hazára! S miért akasztották fel? Mert egy népgyűlésben azt mondotta: addig nem lesz boldog ez a haza, míg a Kamarilla ki nem pusztul.

Akkor — mikor ez a Raigha élt, ez az ev. gyülekezet is hazafias volt (azóta romlott el), — hát mi feltárjuk előtte a multat, hadd szégyenelje magát s a Raigha szellemében fogunk ellenmozgalmat indítani s csodálatos nem a magyar pappal, hanem épen Raigha utódjával Ébner Gusztávval (a 4 jelenlegi papok közt ez egyetlen magyarral) élünkön.

Márcz. 15. ébresztés s adja Isten ébredés napja leszen itt is. S ebből a munkából te is kiveszed részedet. Tudod-e, hogy jövő számunkban töled hozunk verset (tudtodon kívül!). Az az hogy most már tudni fogod. Hát a mily helyén való dolog nekünk Raigháról emlékeznünk, olyan szent kötelesség a közkatona mellett a fővezérről is megemlékeznünk — a márcz. események kapcsán. Értém Kossuthot. No hát Kossuth arcképét is hozzuk

m. p. 1848-ból és a jelenből — és a két képhez keresve se találtunk volna jobb szöveget, mint a te «Kossuth»-od. Ugy-e megbocsátasz a merényletért, hogy azt lefoglaltuk a lap számára?

De most veszem észre, hogy én téged csupa nemzeti politikával traktállak. Hát kedves Miskám! benne van ez most a levegőben is. Hej! csúf idöket élünk! Szegény hazánknek sok az ellene, több talán mint amennyi 48-ban vala. S félek, hogy nagy megpróbáltatás vár reánk! Hát ily időben ha mindenható volnék, nemcsak a szivekbe, — még a kövekbe is honfi érzéseket öntenék s a magyar harag oceánjává korbácsolnám fel s úgy zúdítanám azt a gazok fejére! De mi vagyok én? Semmi, — kedves barátom! — csak egy számkivetett onnan a Tisza partjáról ide — e czudar német szigetre.

Isten veled! Gondolj reám Marcz. 15-én! Szivből üdvözöl és ölel
igaz hived

Pozsony, 1893, marcz. 5.

Endre

Medgyessy Piroska levele.

Kedves Szabolcska!

Íróasztalomnál ülve azon gondolkozom, hogy miként köszönjem meg azt az örömet, melyet nekem soraival a legsötétebb napon szerzett? Hiszen mindegyik sora lelkemből íródott, s olvasása közben mind ugyanazon érzéseket, gondolatokat leltem föl bennök, a melyek engem egész életemben foglalkoztattak. — Mintha öket egy tündéri kéz gyűjtötte volna egybe, hogy azokban leljem fel vigasztalásom és gyönyörűségemet. — Legyen áldott a kéz, a mely azokat leírta, kívánom hogy kedves feleségével, akit oly nagyon, mindenekfelett szeret, s szép gyermekeivel áldja meg a mindenható Isten. — A kedves családi képet nézegetve igen sajnálom, hogy a ki magát oly boldoggá tudja tenni, nem ismerem, mert bizonyosan rokonszenveznének egymással. —

Viszonzásul vegye szívesen ezt a képet, a mely pár éves ugyan, de családi képem most nincs, ha lesz, szívesen adok. —

Addig is boldog Karácsonyt kívánva mindannyian, maradok szíves

Debreczen 1913 decz 22.

üdvözlettel

Piroska

Mikszáth Kálmán levele.¹

Tisztelt Barátom!

Említvén leveledben hogy respektáljátok álláspontomat «sehova nem menni, ha mindentvé nem mehetek» látom hogy okos emberek vagytok, ellenben észre veszem magamon az ingadozást.

Ha nem az ország színe előtt teszem a fogadalmat, szeretnék holnap bekukkantani az Arany János körbe, hol én leszek a *théma*. A maximum, amit az író elérhet. Mintha a jáger maga is nyullá változnék. Hogy fogtok

¹ A hiányzó írásjeleket és ékezeteket pótoltam. (Köztudomású, hogy Mikszáth nem sokat törődött velük).

gyurni, páczolni, mártásokkal leönteni és feltálatni — ezt mind érdekes volna meghallgatni.

Es milyennek találnám valjon Temesvárt? Harminczöt évvel ezelőtt tértem be oda egy éjjel, még szinte egészen német város volt, vásár ideje léven nem kaptam szobát a vendéglőkben, az utcákon való járkálással voltam kénytelen bevárni a hajnalt. De legalább láttam fölkelni a napot. S ha Mátyás királynak Budán kelt fel a nap én azóta mindig Temesvárott fölkeltnék képzeltem.

Ez az utóbbi fallacziám még most se romlott le. Sőt megcsontosodott. Hiszen a annyira ott két föl, hogy a melengető sugarai rám sütnek onnan most télen is. A többi változásokat azonban örömmel konstatalom. Hogy már nem német város Temesvár, mutatja, hogy a jubitáris könyv kiadásom aránylag Temesvárott es Temes megyében fogyott a legjobban s hogy már nem állanak ott idegentül, kedves leveled a bizonyság, melyben arról értesitesz hogy az Arany János kör tagjai közzé választott; vagy is, ha egy egész szobát nem is, de egy kis helyet szorítottok nekem magatok közt is én azt meg tudom becsülni.

Ha megengedi-e a gondviselés, hogy vagy egyszer ott ülhessek köztetek, nem tudom, de ez már csak töletek függ és egy kicsit a gondviseléstől.

Legyetek hiráddal, ha valamikor vendégben esnék szorultságtok

Addig is pedig tolmácsold köszönetemet es baráti üdvözetemet tagtársaimnak s tartsd meg barátságodban

Budapest Márcz 5 1910

tisztelő hivedet
Mikszáth Kálmán

Rákosi Jenő levele.

Budapesten 912. XI. 16.

Kedves uram,

köszönöm szives válaszát. Ha még egyszer irok, oka a megkülömböztetés politikus és hazafias vers között. Ez a megkülömböztetés helyes. De az applikációban igen bizonytalan. A Talpra magyar annak idején hazafias volt, s az alkalom mely létrehozta, örökre meg is szentelte. De vegyük az Ön két versét, a mely most nálam volt, s melyet Ön méltatlanul szolt le második levelében. Az egyik a katonaság megvetésére tanít bennünket, a másik az Ausztriához való viszonyunk megalázó voltára. Hazafias vers-e ez a kettő? — Abszolute igenis az, relative ellenben vészesen politikus mind a kettő, kivált ebben a pillanatban. a mikor a tartalékosokról szolló törvényjavaslat inspirálja az egyiket, az áldatlan huzavonával járó kiegyezési vesződségre vonatkozik a másik.

Tudjuk, mit gondoljunk szerencsétlen közös hadseregünkről, tudjuk, mit tartsunk az Ausztriához való viszonyainkról. Ellenben tudjuk, hogy se erkölcsi, se anyagi, se számbeli erőnk nincsen arra, hogy akár az egyik, akár a másik ellen fölléphessünk. De igen bölcs, igen megfontolt, magokat meggyőzni tudott hazafiak teremtettek olyan helyzetet, a mely ezen kívül majd minden egyébben kezünkbe adta a hatalmat, a melylyel okosan élve ezt az országot minden irányban fölfegyverezhetjük, előkészítvén az időt, a mikor követelhetjük jogos örökségünk utólsó részét is. E helyett mi történik? Minden energiánkat az Ausztriával és a hadsereggel való marakodásra for-

ditjuk s minden egyebet parlagon hagyunk. Igazán csak a természet dolgozik helyettünk. Nézze meg az országgyűlést, Kossuth F. pártja már két hét óta és alkalmasint még két héten át deklamálja azt, a mit elődei 1867 óta folyton deklamálnak. Anyi szemérem sincsen bennük, hogy új argumentumokat keressenek. Mert így sokkal olcsóbb, sokkal kényelmesebb, sokkal fáradságtalanabb szomorú politikai kenyérkeresetük. Mert csak ez és nem a nemzet gondja mozgatja őket. A helyett, hogy a tradíciókat fentartanák, kompromittálják e szép tradíciókat. Dolgozni pedig mást sem engednek. Most jön a poéta és az is azt énekli, a latens obstrukciót táplálni. Ez szubjektive lehet hazafias vers, objektive a legnagyobb mértékben politikus. Engedje kimondanom: a leghazafiasabb vers ma az, a mely nem a politikából meríti témáját és a ház asztalán fekvő javaslatokból, hanem a nép, a nemzet életéből, reményéből, bajából, örömeiből, de vigasztaló s felemelő erejével és művészetével elragadja az embereket, önrizzel s hittel tölti meg őket és csodálattal s büszkeséggel nyelvünk iránt. Tudást, világosságot, nagy érzést, hitet és becsvágyat kell a nemzetbe önteni: ez a poéták főadata. Ezzel tán ellensúlyozzák sivár és nyomorult politikánk kárait.

Ölelem szeretettel

Rákosi Jenő.

*

A Budapesti Hírlap szerkesztőségének levélpapírosán.

Vadnay Andor levele.

Nagyrabecsült Uram!

Emberi gyengeségeim közül a hízélgési hajlam, bizonyos vagyok felőle, hogy teljesen hiányzik. A szónak valódi értelmében tessék tehát venni, hogy ma vett kedves sorai által végtelenül megtisztelve érzem magamat.

Midőn első költeményei napvilágot láttak, nemsokára Arany halála után, szinte örvendetes meglepetéssel láttam, hogy Endrődi Sándor mellett támad még egy poétánk, a ki igazán magyarul, a hogy az Isten a népnek adta, önti ki a lelkét. Mert a Bartók zsáner, a maga mesterkélttségével, ép oly bosszantólag, sőt, mikor kezdett iskolát csinálni, ép oly eiszomorítólag hatott reám, mint az orvosok azon megrögzött gázsága, hogy daganat helyett terime-nagyobbodást, hézag helyett folytonossághiányt írnak és mondanak.

A lyrának, a mi szép nyelvünkben, csakis az a formája jogosult, a melyet Endrődi és Ön képviselnek. Egyszerű, keresetlen szavak, dalolható szó- és mérték-beosztás, és a gondolat, az idea finomsága. A melyik lyrai versben nem ott pihen a mondat és a hangsúly, a hol a nyirettyű és a sarkantyú, szóval a mely vers nem dalolható, azt Petőfi és Arany után jóízű ember gyomra vers-számba már el sem fogadhatja. Tudta ezt már, vagyis inkább érezte a két Kisfaludy. Azért lesznek azok költeményei örökké szépek. S bármily nagyok voltak Vörösmarty, Berzsenyi, Garay stb, az ő lyrai költészetük mégis csak visszaesést jelent a Kisfaludyak után. Petőfi zsenije érezte, Arany pedig törvénné tette a népies, a dalolható forma szükségét. Én csak egy vagyok a laikus tömegből, de annyi érzékem talán mégis van, hogy Ön elhibeti nekem azt a nagy, azt a fényes jövőt, mely Szabolcskára, mint magyar költőre vár. Csak az elcsüggedés, a megérdemelt méltánylás hiánya ki ne engedjék, egy pillanatra se engedjék kiszáradni,

azt a kedves, szép tollat. Nem szabad az Ön gondolataiból, soha, egynek sem papírravetés nélkül maradnia. Éjfélkor is ki kell az ágyból ugrania, ha álmatlan óráiban inventiója támad. Másnap reggel soha sem sikerül már az elmulasztottat úgy megírni, mint szeretné.

Ne vegye tőlem rossz néven ezt a fecsegést. Semmi egyéb, csak a szeretet meg az a vágy, hogy érdeklődésemnek jelét adjam, iratja velem a fentieket. Bátorságot pedig abból meríték hozzá, hogy én vagyok az idősebbik.

Csongrád megyei főispánkodásomnak az a legfájdalmasabb csalódása, hogy nem sikerülhet Önt papunknak ide hozni. Mennyivel több örömem lenne itt, ha Ön városbelim lenne!

Ha pedig valamikor az útja erre visz, engedje reménylenem, hogy Önt mint vendéget házamnál üdvözöljem.

Most fürdőre utazunk. Sept elejétől karácsonyig azonban itt, jan febr mart apr. hónapokban pedig Budapesten lakunk.

Oda csak hamarabb felrándul, bár az együtt időzés, itt, a nagy csendességben, többet érne. Ne kerülje el házamat.

Engemet pedig fogadjon be közlegénynek abba a körbe, melynek tagjait barátságával tiszteli meg.

A mielőbbi viszontlátásig
szerető és tisztelő hive
Vadnay Andor.

(Budapesti lakásunk télen: Múzeum körút 18. sz.)

*

A levél keltét a postai bélyegzés adja meg: 1898. júl. 14.

Vadnay Károly levelei.

1.

Budapest, 1891 jan. 11.

Tisztelt uram!

Ma kaptam szíves levelét, melyben megköszöni a bemutatást. De, uram, én is köszönettel tartozom önnek, nem csak az örömért, melyet irodalmi új tehetségek feltűnése mindig okoz nekem, hanem azért is, mert a jelenlegi eset elhárított tőlem egy pesszimiztikus hitet, mely már nagyon nyomasztólag hatott szerkesztői működésemmre.

Én harmincöt éve szerkesztek szépirodalmi napi lapot. Már az ötvenes évek közepén a «Hölgyfutár»-nak legifjabb belmunkatársa, de már is tényleges szerkesztője valék. Aztán a «Fővárosi Lapok»-nak keletkezése harmadik havától fogva vezetője s huszonhárom éve névleges redaktora is. Anyagi helyzetem engedte meg, hogy kitartón szolgáltam szépirodalmunk ügyét, mert beleszerettem a költészetbe, mint 16 éves honvéd s az lett a vigasztalóm, midőn besorozva szenvedtem Olaszországban. Minden, anyagiilag biztatóbb alkalmat elháríték magamtól, hogy a szépirodalom fejlesztésének éljek, bizva, hogy a közönség érdeklődése egyre fog nőni iránta. S mit tapasztalék? Azt, hogy a 70-es évek közepe óta az újabb nemzedékek egyre jobban kezdték kedvelni a hírlapi pletykát, mint az irodalmi szépet. A «Föv. Lapok» is — mely iránt elég állandó a pártolás s melynek közön-

sége művelt családokból áll — tért és áldozatot mindikább a journalistikai részre volt kénytelen fordítani a belletrisztika rovására.

Ezért történt, hogy midőn a múlt évtized elején szülővárosom felajánlotta nekem a képviselői mandátumot, elfogadtam s azóta honatyáskodom, mert a journalistáskodásba bele untam s átadom azt másnak, csupán a lap szépirodalmi működését tartván meg magamnak. E közben is azonban hinnen kellett, hogy mindinkább hidegül a lég a magyar költészet körül s nem sokan hevülnek már igazán az igazi szépművekért.

Mikor valaki — ugyszólván — egy életet szánt egy nemes ügy önzéstelen szolgálatára s a vége felé csalódásban lyukad ki: az bizony szomorú.

És uram, a mely napon együtt mutattam be az ön négy költeményét: azóta az én nyomasztó hangulatom oszlik, foszlik. Elkapkodták a szám minden eladó példányát, levelekben kérdik: ki ön s hol lakik, (mire csak szerk. üzenetben válaszolhattam, annyian kérdezték;) a honatyák a klubban a négy költeményről beszéltek; megállítottak az utcán kálvinista vidéki földes urak, adresse-ét kérve, s azt mondva: ilyen embernek hamar kellene jó eklézsiát kapni; uri nők küldtek hozzám, ön felől tudakozódni; Beöthy Zsolt nyílt levéllel üdvözlé önt, (a számot megküldtettem önnek); helybeli lapok irtak önről, még a «Hét» Kiss Józsefe is kegyesen leereszkedett az ön «kedves szép versecskéi»-hez, (a kedves!) s önnek tanácsokkal szolgál, hogy valahogy el ne bírja magát. Most a vidéki lapok veszik önt sorra, s a «Debreceni Híradó» vagy tán «Ellenőr» (Vértesi barátom lapja, kit valaha szintén én mutattam be) örömmel ír «A mi költőnk»-ről. Megérdemli, hogy ezt a számot megküldesse magának, mert *tiszta* örömet fejez ki.

Mindezt látva, arról kell meggyőződnöm, hogy van élénk érdeklődés ma is a *magyar költészet fejlődése* iránt, a mi rám nézve azért nagy öröm, mert már nem hittem benne. Ez az, a miért önnek köszönettel tartozom.

A miért pedig önnek az eredményt őszinte részletezéssel megírom: oka ma kapott levele, melyből azt látom, hogy nem csak költő a múzsa kegyelméből, hanem komoly, férfias természet is, a kinek nincs szüksége a Kiss József atyai (lehet mostoha-apai) tanácsára; nála nélkül sem fog levegőben röpködni.

Ép ezért meg is toldom a részleteket. Tetszettek a versek Gyulai Pálnak is, s csak a név ellen tett kifogást: «Mért Szabolcska, miért nem Szabolcsi?» «Barátom én nem vagyok elkeresztelő!» Elismeréssel szólt nekem róla Szász Károly barátom, s arra kért: «Neked jogod van most már megírni neki, hogy ne sok verset írjon, csak mindig jót.» Rákosi Jenő a népszínházban tegnapelőtt este hozzám jött, mondván: «Üdvözlöm derék új költődet és a te derék cselekedetedet!»

De hát mit is cselekedtem én voltaképp? Kapok öntől három verset. Biz isten, közönségesek voltak, egy meleg gondolat kivételével. Akkor szép-prózáat kérek öntől. Erre kapok egy csomó verset ép akkor, midőn napokig elfoglal a képviselőház közoktatásügyi bizottsága. Jó késő, egy este, erős hurutban szenvedve és — bevallom — nem sok bizalommal, *átfutottam* a verseket, s láttam hogy jóval jobbak, de magánlevele szerint gondolom, hogy egy részük már megjelent, s így azt határozom el, hogy egy-kettőt kiadok belőle *később*. Ekkor küldi ön külön az «Alice»-t, mely azonnal igen meg-

tetszik. Akkor írom a második üzenetet. De mert az «Alice» igen tetszik, előveszem az előbbi csomagot, hogy ne csak átfussam, de jól megnézzem. Jól megnézve pedig, közülök egy (a dal) elbájol, egy tetszik nagyon a tartalmáért, egy meg igaz magyar melancholiájaért. Felolvasom nőmnek, ki született aethetikus s ismeri a világirodalom gyöngyeit, s azt mondja: ez poéta! A bizony! Közlöm a szerkesztőség tagjaival, kik nem szeretnek eltérni a lap szokásaitól. De én eltérek s tárcában mutatom be mind a négyet, ép azért, mert itt a szokatlant találom helyén valónak. Ez az egész.

De nem úgy áll, hogy én vagyok a kezes, ki a váltóra rá írtam, hogy «elfogadom». Én a kezességet azért a négyért könnyen elvállalhattam. Én azért felelek csak. A többivel egyedül ön az adós a közönségnek, mely öntől most már sokat vár.

És itt van igaza Szász Károlynak: nem szabad sokat, hanem mindig csak jót írnia. Petőfinek is ártott, hogy némely nap két verset írt, mert így lehetetlen az egyenletesség még ilyen korszakias lángelménél is. De nem szabad önnek különösen most, midőn nagyon várják és bírálni is fogják a folytatást.

Ma már a «Vasárnapi Ujság» két verset ad öntől. Hallottam kaszinóknban egy urtól: «Bezzeg, ezek már nem olyan szépek!» A mi a «Hét»-ben van, mert most már ön Kiss Józsefnek is «kedves, szép versecskéket» ír; arra nem mondhatják, hogy nem szép. A mit most küldött nekem, az is elég szép. De egy évig bizony csak a jelentősb színvonalon állókat kell kiadni. Ellent kell állni az ostromnak, van rá jó melegség: zsoltár-ujítás. Notabene egy szépen ujitott zsoltárt a «Föv. Lapok» is adhat ki ünnepnap alkalmával. Kell szolgálnia a költészetnek a vallást, melynek annyit köszön.

Ime, az első alkalommal mennyit kellett önnek írnom. Pedig volna még egy pár említeni valóm. Így az is, hogy ha Beöthy Zsolt barátom engemet az ön «keresztapjájá»-nak nevezett, ön meg nem sokára az én «lelki atyám» lesz, mert testvérek vagyunk Calvin Jánosban. Egész családom mind e hitet vallja. Egyetlenegy lányom is, ki Bécsből tegnap írta, hogy mennyire tetszettek neki az ön költeményei, bár bécsi vezérkari alezredeshez ment férjhez Bécsbe, de ez is kálvinista, a berni francia egyház szülötte. Családjá: atyja után báró Goumoëns, anyja után de Tavel, valaha a legelsők közé tartozott, kik Vaadt cantonban Calvin hitére tértek s ma is birtokukban levő kastélyaikban fogadták a nagy reformátort. Büszkéek erről szóló okmányaikra. Szeretjük tehát mind, ha felekezetünkbeli papság köréből támad új költő, mert ez a hazai kálvinistaság lelki magyarságának is új bizonyossága lesz.

Lányommal, ki nagyon művelt, sok nyelvet bámulatos könnyűséggel beszélő fiatal nő, az a tervünk, hogy jövő nyáron együtt megyünk Bernbe, anyósának be akarva mutatni kis lánykáját. Akkor meglátogatjuk férje rokonait: Kallvylleket, Wattenwyleket, kik múlt nyáron oly szívesen fogadták rokoni körükbe. A terv sikerülése esetén elmegyünk Genfbe is, mert férjének egy unokatestvére: Jeanne de Tavel Bourget báróné a genfi tó partján, Jéchy-ben lakik. Talán látta is szép kastélyát.

Akkor — ha ön Genfben lesz még — találkozunk. Ha pedig tervünk ez évre füstbe menne, mert ki tudja: mi történhetik egy csecsemővel, kinek fogzása, vértisztulása, sat. van, akkor itthon szoritunk kezét.

Ahány levelet kaptam öntől, mind élénken emlékeztetett engem a szép Genfre. Irja a «Vasárnap»-ban, hogy most ön ott az egy magyar. Mikor én először időztem ott, bezzeg volt elég, még pedig a híreséből, menekültek, mint Klapka, Horváth Mihály, Puky Miklós, sat., kiknek körében olykor James Fary is megjelent. Sok évvel azután, másod izben én is már csak egy magyar urnőre találtam, ki lányát ott növelteté, meg egy Budapestről oda került ügyes pincérre. Derék volna, ha harmadszor oda juthatva lennénk hárman együtt: ön, lányom és én.

De akár így, akár úgy, abban bizom, hogy lesz önnel személyesen is találkozásom. Addig is minden jót kíván önnek

őszinte tisztelője:

Vadnay Károly

2.

Ime, utolsó küldeményem a «Nagy erdőben», «Kézfogó előtt», «Válasz egy levélre» és «Üzenet» című költeményekért. Azt az egypárt, mi kéziratban itt van még, átadom utódomnak, ki azokat közleni, honorálni fogja. Meleg köszönet közreműködéséért. Tetézzé Isten minden földi Boldogsággal.

Üdvözli

*

a szerk.

Postautalvány szelvényére írva. A tiszteletdíjul utalványozott összeg: 20 forint.

A levél kelte a postabélyegző tanúsága szerint: 1892. dec. 21.

3.

Nagytisztelű Uram!

Kedves Irótársam!

Tegnap este örömmel olvastam «Erdélyről» írt költeményét, mert nem csak szép és igaz termék, hanem annak is a bizonyosága, hogy a tiszamenti szülőt jól érzi magát a bérces országgrészben.

A költemény egyszersmind arra is sarkal, hogy megszorult helyzetben a n. t. Urhoz forduljak, egy már megjelent költeményét kérve.

Még a télen egy olyan szalonban, hol a magyar irodalmat szeretik, szóba jött Szabolcska is, s egy urnő azt jegyezte meg, hogy «Szépeket ír most is, de mégsem annyira szépeket, mint a minökkel hírnévre tett szert!»

Erre jegyeztem meg, hogy soha sem írt szebbet, mint a múlt hetekben a Herczeg Ferencz heti lapjában megjelent költemény egy szegény elpusztult kis lányról, (gondolom Demeter Erzsike a neve,) kinek a mért a szeretet jótettét cselekedte, meg kellett halnia.

Voltakép megrázó képe ez, egy igen erős kifejezése a hitében megrendült hívő mély lelki állapotának. Mellesleg írva meg, Beöthy Zsolt is gyönyörködött benne.

Az urnő azt mondta rá:

«Sajnálom, de azt nem olvastam!»

«Majd megszerzem,» — ígértem azonnal.

Küldtem is másnap a lap kiadójához legényemet, de ez azzal az üzenettel érkezett vissza, hogy csak akkor adhatnak, ha a tőzsdébe küldött s el nem adott példányok visszaérkeznek.

Két hét múlva újra küldtem érte, de valószínűleg minden példányt eladtak, mert azt üzenték vissza: «Nincs példány.»

Ekkép nem tudom beváltani ígéretemet, melyért már meg is sürgettek, ha csak a legeredetibb forrás, a költő maga nem segít rajtam.

Ez az én «szorított helyzetem.»

Van talán a n. t. Úrnak egy olyan óranegyede, melyben nincs fontosabb dolog.

Szíveskedjék egy ily óranegyedet arra fordítani, hogy számomra ezt a költeményt leírja, alájegyezve, hogy az «Uj idők» melyik számában jelent meg, s aztán czímemre (Bpest, IV. k. képfő utca, 11. sz.) postára tegye.

Bocsássa meg a kérés bátorságát, melyre talán nem szorultam volna, ha a régiebb tevékeny ember vagyok s magam láthatok a megkerítés után. De engem az izületi csúsz és asthma, (az öreg emberek e két kinzója,) uj év óta igen ritkán eresztett ki a szobából, s így nem járhattam idejében ama szép költemény megszerzése után, melynél poetaibb művet rég nem irtak nálunk.

Le fogom azt írni magamnak is, hogy ha isten éltet, felolvassam a Kisfaludy-Társaság ama zárt ülésén, melyen majd új tagokat fognak jelölni.

Az Isten áldja meg a nagytsízt. Urat, kedves íróársamat, minden jóval: egészséggel, örömmel, munkakedvvel és ihlettel.

Szíve mélyéből kívánja ezt

őszinte barátja és tisztelője:

Budapest, 1897. május 25.

Vadnay Károly.

4.

Budapest, VII. Miksa-utcza, 8. sz.

1899. febr. 1.

Nagytsizteletű Uram!

Kedves Öcsém!

Kétszeres üdvözléssel vagyok bátor fölkeresni. Először is üdvözlöm, mint Temesvár ref. lelkipásztorát, szívből kívánva, hogy ez új állásában teljesen jól érezze magát. Egykor, fiatal korom rózsás idejében abban a templomban volt az én esküvőm, ahol most Kegyed szolgálja az Urat. A városban, a hová jutott, nagyon jó helyén van olyan tösgyökeres magyar lelkű pap és költő. Hogy az erdélyrésztiek mennyire fájlalták távozását, azt nekem Tavaszí esperes ur megírta, kivel nem rég — az ő hitközségbeli legényem családi ügyében — levelet váltottam. De Kedves Öcsém nem arra való, hogy egy távoli kis faluban rekedt legyen. De arra sem, hogy Temesvárt nagyon sokáig halljon német szót. Lépcső lesz az fölfelé, isten segedelmével.

Üdvözlöm másodszer, mint egyik legujabb kartársamat a Kisfaludy Társaságban. Most jöttem haza a választó ülésről, hol Kedves Öcsémet, mint költőt 31 szavazat közül 20-szal, tehát jelentős többséggel választották meg. Ekkép ajánlásomnak, mert én is ajánlólí közt voltam, kívánt sikere lett. Gyulai, Szász Károly, Beöthy Zsolt, Lévy József, Baksay Sándor, Szilády Áron, mind buzogtak mellette. Jeles munkásságot várunk Kedves Öcsémétől.

Költő, vagyis műfordító, még egy jutott be: Jánosí Gusztáv veszprémi kanonok, s derék dolog, hogy ő mellette is mi kálvinisták buzogtunk, mivelhogy ő fordította magyarra a legkálvinistább lelkű eposzíró Milton «Elvesztett paradicsom»-át. De ép úgy buzogtunk volna mellette ez és más érdemeért, ha szoboszlói prédikátor volna is.

A széptani írók közül Alexander Bernát, Berzeviczy Albert és Ambrus Zoltán lettek tagokká.

Egyébaránt ezt el fogja olvasni — tán e levéllel egy időben — a hirlapjában is.

E sorok baráti érzülesem kifejezése és őszinte szerencsekívánat új lelkesíti állásához és irodalmi kitüntetéséhez.

Lelkem mélyéből kívánok önnek és családjának minden földi jót, Nagytiszteletű Uram és Kedves Őcsém

igaz tisztelője, barátja:
Vadnay Károly

5

Budapest, 1899. febr. 7.

Kedves Nagytiszteletű Őcsém!

Egészen véve, baráti örömmel olvastam szíves válaszát s jól esett abban annak kifejezését hallanom, mert az olvasott meleg szó is hangzik a lélekben, mely viszhangot ad rá, hogy eleitől fogva táplált szeretetemet szívből viszonozza.

De egyszersmind őszinteségem ősztönöz bevallani, hogy a válasz első része kissé megboszantott.

Ugyan mi az ördögöt töpreng kishitüleg, «kakukfiúnak érezve magát a fülemilészekben!» Félre az efféle önkicsinyléssel, mely akár igaz, akár nem: egyaránt káros hiba. Ha csak magára erőszakolja, akkor szenvelgés; ha pedig valóban nyomasztja, akkor betegség, mely egyaránt őrli a tehetőséget és önérzetet.

Részemről ohajtom, hogy bár inkább «tulságos szerénység» legyen a forrása, noha ön ezt az «ördög»-nek kívánja, mint önbizalmatlanság, mely úgy hat a lélekre, mint nehéz köd a vetés természetes fejlődésére. A szerénység még vezethet, nem csak önbírálatra s ekkép épülésre, hanem képességeink erősb kifejtésére is; de a magunkkal való önbizalmatlan töprengés kopáritja a lelket, akaraterőt, cselekvési ruganyosságot.

Ugyan kedves «nagytiszteletű» barátom, hirdethetné-e ön ma templomában az Ur igéjét, ha egykor az apostolok, később a reformátorok nem bíztak volna a maguk erejében? Ha nagyon vézna sipoknak tekintették volna magokat, midőn harsány trombitaszót hangoztatni volt hivatásuk?

És még ha igaz volna is, hogy csak «mai szegényes versirodalmi viszonyaink tolhatták önt, a műkedvelőt, ennyire előtérbe:» akkor is nem ősztönöz kötelesség-e, előtérbe jutva, egész lélekkel, kedvvel működni jobb viszonyok létrehozásán, az idealizmus ismétli fölülkerekedésén?

De nem veszi észre, hogy kishitősége nem csak magát bántja, hanem másokat is? Az olvasót, a ki önt szereti, elismeri és olvassa, meg azokat a Kisfaludystákat, kik nem látnak olyan ferdén, hogy a kakukfiút összevethnék a fülemilével. Bizony, a mi önt nyomasztja, nem egyéb, mint az a becsvágy, mely mindig jobbat szeretne létre hozni, mint a mit termelt. De ez a becsvágy izgassa s ne csapjon át önkicsinylésbe.

Az ön muzsája egészséges, természetes, magyaros. Jó vért kapott az égtől, ne tegye hypocondrikussá. Csináljon neki mentül jobb kedvet, hogy ily hangulatban fogamzott pár költeményét mentül előbb felküldhesse — széköglalónak.

És azt is tartsa bizonyosnak, hogy csupán meleg és őszinte sziveért senki sem részesült még irodalmi kitüntetésben, hanem részesült, mint ön is, azért a poétai tehetségért, hogy azt a meleg és őszinte szívet ki tudta fejezni.

Lelkem mélyéből viszonzom az ön és kedves családjának üdvözleteit s köszönöm, hogy már most rám gondoltak egy majdani nagy családi örömnép alkalmára. A rokonszenynek ez a legbensőbb nyilvánulása nekem örömet, de szomorúságot is okozott.

Kedves öcsém!, soha sem megyek én, többé sehová, senkihez keresztapának vagy násznagynak, legkevésbé olyan jókhoz, a kiket szivemből szeretek és boldogságuk, örömeik gyarapodását nagyon kívánom. És tudja-e, miért nem megyek? Azért, mert vastagnyakú kálvinista vagyok, ki hiszek a praedestinációban.

Mikor az ötvenes évek elején igen ifjan és betegen hazakerültem Olaszországból, hol másfél évig mint besorozott honvédtiszt megaláztatásban szenvedtem, áldott emlékü atyám, ki mély filozófiai műveltségű ember s erős hitbuzgóságú kálvinista egyházkerületi tanácsbíró volt, átadott nekem egy csomó német könyvet Calvin tanairól, meg a kánonokat, mondván: «Olvasd, tanúld, mert nem csak hazafinak, hanem felekezeted erős hívének is kell lenned!» Két hó múlva megkérdezett: Hiszed és vallod-e? Azt feleltem: mind hiszem, kivéve a praedestinációt. «Pedig — ugy mond — az a legigazabb!»

Soha sem feledem, a mit erről beszélt, melynek igazára annál inkább megtanított az élet. Van végzetesség!

Hányszor voltam én az élethen vőfély, keresztapa, násznagy, nem is tudnám elmondani; de azt tudom, hogy a kiknek vőfélye voltam, mind boldog és szép életet éltek, s élnek, például a Feleki-pár, ma is. A hol násznagy voltam, ott a frigyet majd mind keservessé tette a halál, a válás, a bűn. Keresztgyermekeim (egész sereg,) vagy hamar elhunytak, vagy szerencsétlenségekbe, olykor meggyalázó bűnökbe estek. Szinte fázom, ha sokaságukra gondolok.

Ezért nem megyek én többé soha sem keresztapának, sem násznagynak, legkevésbé olyanokhoz, kiknek boldogságát szivemből kívánom. Nem mentem még a nővérem gyermekeihez sem, csak egy hugomnak lettem kivételkép násznagya s az is korán elveszté derék, fiatal férjét.

Igaz szívvel kíván önöknek minden áldást őszinte barátjuk:

Vadnay Károly.

6.

Budapest, VII. ker. Miksa-utca, 8. sz. 1900 dec. 7.

Kedves Öcsém!

Köszönöm, hogy a «Szabad órák» első példányát megküldted nekem, mert ez irántam való szeretetedet bizonyítja, a mi az én vénhedő szívemnek jól esik. Köszönöm azt is, hogy ép akkorra küldted meg, midőn az «Egyetértés» azt írja rólad, hogy bajoddal nem igen törődve beteggé lettél. Aggódtam volna állapotodon, ha nem nyílik alkalom saját soraidból győződni még, hogy a baj csak múló gyöngékedés lehet. Adja is a jó Isten, hogy hivatásodban, munkakedvedben semmi súlyosabb csapás ne gátoljon.

Ma reggel nyolckor érkezett meg negyedik verses könyved, s noha volt délelőtt egy kis köteles végzendőm is, délután három órára már elolvastam az egész kötetet s mikor a «Robotban»-nal is végeztem, sajnáltam, hogy nincs benne több. És ez már magában is kedvező bírálat. Azt mutatja, hogy a versek nagyobb része tetszett neked. Nem volnék őszinte, ha azt mondanám, hogy valamennyi tetszett. Noha én szeretem lyrádat s az abban szeretettől dobogó meleg szívedet, nem vagyok én veled szemben elfogult, sőt éppen mert szeretlek, téled minden legkisebb disharmonia, ha csak egy szónyi is, bántja fületem, széptani érzékemet. Például, mikor «Szász Domokos» című versedben olvastam e sort «Egy végső zárlatot csinálunk», szerettelek volna szemtől szemben összeszidni, mert hát zárlatot (kereskedelmi, jogi szó!) nem a püspökükért zokogó papok, hanem a részvénytársaság osztalékra dolgozó kereskedői szoktak csinálni. S te, kinek a nemesített *népnyelv* egyik legjobb oldala, hallottad-e a nép természetben megmaradt fiától e szót: «zárlat». Akkor említheti ezt csupán, hatósági személyektől hallva, mikor természet, vagy filokszérás szöллеjét zárlat alá helyezik. Máskülönbén csak *számadást* szokott csinálni. A «Hazaszeretetről» első és utolsó versszakában pedig e rút hangzatú hosszú szót használod: «közömbösségből», a mit jobbal, szebbel válthatnál volna föl. A «tunyasághól» is jobb lett volna. De hát ezek csak szók, alkalmilag könnyen kicserélhetők.

Egyik versedben szerényen írod, hogy senki ne mondjon téged költőnek, csak verselgélő, meleg szívű, jó embernek, ki hiven, magyarosan, egyszerűen nótáztat. Nos, hát a ki erre képes, vajjon nem költő-e, ha nem is oly ritka lángész, mint a «Divina Commedia», «Elvesztett paradicsom», vagy nálunk a «Buda halálá» nak halhatatlanja.

Vigyázz, kedves öcsém, hogy e szerénykedés sürűbb emlegetésével úgy ne jársz, mint az én apjéért is, magáért is szeretett Tóth Béla fiatal barátom, ki annyit ismételte e kifejezést: «pedig hát ki vagyok én, egy senki», hogy szinte provokálni látszik az olvasó zárjel közti megjegyzését: de bizony *valaki* vagy!

Az elbizottság senkinek sem állhat jól, de a szerénykedés túltengése sem helyes, mert könnyen szenvelgésnek látszik.

Elég, ha egyszer megírtad az «Ajánlás»-ban, hogy csak «nótázó legény»-nek tartod magadat. Sebaj, nem minden poéta köteles drámát, eposzt, balladát írni, a nótázgatás is költészet, csak jól hangozzék a nóta. Ez «Ajánlás» kerekébb volna, ha egy-két strofa kimaradt volna, talán a két utolsó előtti, de határozottan az «Ezért nem boldogulok én», mely fölösleges és utolsó sora nem is egyszerű. E nélkül nekem a vers többnek látszik.

Hát, kedves öcsém, téged még folyvást nyom az az emlékezés, hogy tíz évvel ezelőtt én és Zsolt barátom, annyi várakozást keltettünk fel irántad, a mennyinek te sohasem tudsz megfelelni. Ez is alaptalan tüprengés. Én voltaképp akkor nem is rólad írtam, hanem tégedet, magadat beszéltettem négy-öt költeményben, s a mi megjegyzést ezekhez fűztünk, annak te már e művekkel is megfeleltél. Azóta pedig írtál azoknál még különbet is, például a párisi *Caffé*-ban, a német és tiszai legény különbségéről írt románczod (címe nem jut eszembe,) meg a «Demeter Rózsika», mely — az én hitem szerint — eddigi poézisod csúcspontja.

De ha ilyen kimagasló, tartalomban, formában megragadó költemény nincs is a negyedik kötetben, azt mutatja-e az, hogy már kinótáztad magadat s műkedvelő lettél? Dehogy! Azt mutatja csak, hogy a poéta nem gyár, mely képes mindig egyformát létrehozni, lelketlen művekről lévén szó; maga a természet is, melyet te úgy szeretsz, s melegen meg-megénekelsz, egyenlő termést ad-e minden évben. Pedig a termő föld egyforma, csak hogy néha kevés napmeleg, máskor soknál sokabb esőt lát. A poétára pedig még több külső körülmény hat, hol kedvezően, hol hátrányosan. Vajjon Petőfi, kit te e kötetben is oly lelkes és méltó dicsőítéssel magasztalsz, a kinél több szép verset oly *rövid idő alatt* a világon senki sem írt, mindig egyforma hatalommal énekelt-e? Nincs-e elég verse, melyeket bizvást elengedhetnénk neki.

Lessing mondta, hogy jó költő, kinek művei harmadrésze jó. Én tovább megyek. Jó költő, ki tiz jó (maradandó) költeményt tudott írni életében. Mint a természet: az irodalom ékítésére is nem csak égne nyúló csúcsok, hanem kies halmok, erdős dombok is kellene.

Neked ez új kötetben is sok költői mondanivalód volt a fajszeretet, emberszeretet, tűzhely és természet köréből. S azt hiszem, hogy még nem is egyhamar fogsz kifogyjni.

Ez új kötetben engemet — egy vagy más szempontból — a következők hatottak meg, *első olvasásra*: Lezzen hü minden lány, Lelki árvák, Boldog, a ki sirni tud, Sorozás, (rövidben sokat jellemez,) Dal az anyai csókról, Dal a betűről, (több mint dal,) A magyar nóta, Kis lányunk születésekor, Falusi mezőben, Etelkának, Közös bánat, Vallomás, Vihar után, Deczemberben. Újabb olvasgatás után, midőn kevésbbé rohanok, bizonyára szaporítani fogom a csoportot.

A *magyar pap* jobban van gondolva, mint kidolgozva, mert a valóságok prózája is úgy bele fakadt, mint hidegebb vizér a hő forrásba, s ettől langyossá lett. A *Nagypénteki legenda* sikerültebb, mert bár ötletlen forog, de jellemez.

A *Betlehemi angyalok* énekéből is sok meleg hangot tudsz megérteni boldogan, s érts is meg mentől többet. De attól szívesen óvlak, hogy ne ird meg versnek, a mi érzés és gondolatképen nem szűrődik át a sziveden, mert neked a sziv dalnokának kell maradnod.

Ime, a mi első olvasás után eszembe jut.

Most pedig egyébről. Tavaszi esperes halála engemet is levert. Nem ismertem, de pár levelet válíva vele, válaszaiból megszerettem, becsültem. Hová leszünk, ha jó kálvinista pap is eldobja életét oly életkorban, midőn még sokat tehetne. Az okot nem tudom s így nem ítéltetheték. De őt is, gyász- esetét is fájjalom. Ha te az okról értesülsz, *megírhatnád nekem*. Szorgalmas legényem egészen oda van a hirtől, mert az ő községebéli pap volt s ismerte szüleit is.

És még egyet. Leveled végén üdvözlésedet küldöd, a mint irod: «az *enyém* sokszoros üdvözlésével együtt». Csak megírnád egyszer, hogy hány tagú család ez az «enyém». Nem kíváncsiság, szívbéli érdeklődés iratja ezt velem.

Kívánok neked és tieidnek minden áldást, örömet, elégteliséget, neked folytonos munkakedvet, a szeretet környező levegőjével.

Üdvözöl

őszintén szerető barátod:

Vadnay Károly

Wolfner József két levele.

1.

Édes Barátom!

Köszönöm a szép verset, a legközelebbi számok egyikében közölni fogjuk.

«A debreczeni poétás fiatalok» című nyílt leveledet úgy az Uj Idők mint a Magyar Figyelő szívesen közli. Aminthogy nincs lap, amely Szabolcskának bármilyen írását nem adná örömmel. De én nemcsak kiadója, hanem jó barátja is vagyok Szabolcskának és ez a jó barát nem helyesli, hogy egy Szabolcska ágyúval löjjön verebekre — és különösen nem helyesli, hogy Szabolcska *ma* debreceni verebekre löjjön. Éppen azért ezt a cikket nem adom sem az Uj Időknek, sem a Magyar Figyelőnek és egyelőre vissza sem küldöm, nehogy kísértésbe jöjj és más lapnak küldd el.

Kár is neked, csak egy szót is írni a «zöldek» ellen. A legsúlyosabb kritika rájuk nézve, ha minél több olyan szép verset írsz, amilyent eddig is írtál. S ha majd egyszer későbben, mégis akarsz róluk írni, akkor sokkal több és *sokkal zöldebb* verseket kell idézned, van ilyen százsámra, — de véletlenül a most idézett «Szépen fognak meghalni» című versben van poézis. De persze még sokkal több zöltség. Ugye megfogadod tanácsomat, amint azt már máskor is megtetted.

A kívánt 300— koronát leveled vétele után azonnal elküldtük.

1911. május 6.

Szeretettel ölel
Wolfner

U. i. Gyulaynak elküldtük a Képekért a pénzt, — nem sok amit számít értük, sok munkával jár az ilyesmi. A lepkés képet idemellékelve visszaküldöm, — bizonyára hasznát veszed.

*

Az Uj Idők levélpapírosán.

2.

Kedves barátom!

Megkaptam a leveledet. Dehogy haragszom a küldött versekért. Szabolcska verseit mindég örömmel fogadjuk. A «Vasuton» címűnél a leveledben jelzett változtatást megcsináltuk és az e heti U. I.-ben már benne találod. A «Kályha mellett» és «Dal az endrédi kis bojtárról» címűeket az U. I., az «Álmok» címűt pedig a M. L. szerkesztőségének átadtam. A Magyar Figyelőnek szánt versedet azért adtam az U. I.-nek, mert amint az eddigi számokból láthatod verseket egyáltalán nem hozunk. Ezt elhatároztuk, még mielőtt a lapot megindítottuk, mert ha verseket is adnánk, külön Szerkesztőt kellene tartani, aki a tömérdek beérkező verset átnézne. Képzeheted, hogy eddig is, minden oldalról mennyi verset kaptunk. Eddig még megmaradtunk eredeti álláspontunk mellett, de azért lehetséges, hogy kivételes esetekben 1—2 verset adunk évenként. Pld. ha valami aktuális eseményről egy rendkívül szép verset kapunk, vagy ha pld. Szabolcska küld egy olyan verset, amilyent ő is csak néhányat írt. A «Kályha mellett» is nagyon szép, Herczegnek is nagyon tetszett, de ilyen verse Szabolcskának — sok van. Azzal bizonyára tisztában vagy, — ha valakitől úgy elsősorban tőled fogunk verset adni.

Ami versköteteteid illeti, amint Wiesner úr személyesen már mondotta a «Szabadórák» teljesen elfogyott, de a «Dalok hazulról» és Csendes dalokból még van annyi példányunk, hogy őszig elég lesz. A Szabadórákra nézve van egy propozícionk, de természetesen teljesen tetszésedtől függ vajjon elfogadod-e vagy sem. — Ugyanis ennek kötetnek az első kiadása, dacára, hogy csak 1200 példányban nyomtattuk 10 évig tartott. Nézetünk szerint tehát legjobb volna a Szabadórák anyagát beleolvasztani, a másik két kötetbe, amelyekből aztán ősszel új kiadást csinálunk és előfizetési felhívást bocsátunk ki Szabolcska összes versköteteteire 6 kötetben. Nézetünk szerint már csak azért is ez volna a leghelyesebb megoldás, mert a «Dalok hazulról» című kötetrel most nemrégiben nagy terjesztési akciót fejtettük ki, s ha most a Szabadórákból új kiadás jelenik meg, valószínű, hogy a terjesztési propagandának nem lesz megfelelő eredménye.

Ha azonban mégis úgy kívánod, hogy a Szabadórák külön kötetben jelenjék meg, légy szives egy korrigált példányt mielőbb címünkre juttatni, hogy nyomdába adhassuk.

1911. febr. 25.

Szeretettel ölel
igaz barátod
Wolfner József

Zempléni Árpád két levele.

1.

Kedves barátom Miska

Leveledet, mint a felől magad is bizonyos lehetsz, megkaptam. De az egy hatos portó jó ideje zavarban tartott: irjak-e? ne irjak? Kutyának való helyzet ez az enyém; de az vigasztal, volt már komiszabb is.

Könyvedet alaposan cibálják a lapok. Ismétled magad; nincs filozófiád; éretlen a technikád; középszerű a fantáziád; nem haladsz a korral és a többi és a többi. Cimedet megirtam az illető lapoknak, de nem tudom megküldöttek-e az illető példányokat. Annak okáért ide írom őket dátum szerint.

Egyetértés, 1891. nov. 22. Sebestyén tárcája. Magyar Hírlap, 1891. október végén, Keddi irodalmi melléklet. Fővárosi lapok két izben. (Szabolcska) (Mr. Puppy) Hét, 1891. nov. 29-iki szám. (Ama híres századik szám Pesti Napló 1891. december 2-iki szám, reggeli.)

Könyvedre én egyebet most se tudok mondani, mint azt, hogy a népen kívül egyéb is van Magyarországon s a népies törekvésnél többet ér a művészetre törekvés. Oly sok intelligens ember van e hazában, hogy igazán kár költő nélkül hagynunk őket. Én azt hiszem, be fogod ezt te is látni egykor, hogy nem csak gatyás magyarok vannak s a magyar világnézet tovább terjed a nagydiófánál. Én Magyarország népét költeményeim által művelni akarom, ez pedig csak gondolatok által, gondolkodásra készítve történhetik. Lehet, hogy így aztán én megszünök poéta lenni, de fölládozom a szép hangzású nevet a gondolkozó egyszerű cserkoszorujáért, ha tudom hogy ezzel többet használhatok. A költészetnek, ha létjoga van, meg kell találnia korszerű formáit, eszméit és képeit s azokat ebből a korból, ebből az élethől, mely a réginél sokkal élénkebb, drámaibb: kell merítenie. Meg fogja, meg kell találnia, mert minden kornak meg volt saját költészete; ha nem találja meg, a költészet elvesztette létjogát, nem faktor többé az em-

beri nem művelődésében, — s ha én ezt belátom, első leszek, ki a lantot eldobom kezemből s fölveszem a század azon fégyverét, melylyel a század kultúr-harcosai küzdenek és győznek.

Ily értelemben csak két magyar költőt ismerek, kinek jövője van az élők közül: Vajda Jánost és Palágyi Lajost. Vajda gondolatai, dacára az öreg képtelen romanticizmusának: még sok mély kedélynek fognak kellemes órákat szerezni. Palágyi Lajos pedig kedves poétája lesz azoknak, kik az élet komoly harcát sikerrel vagy a nélkül, de értelemmel harcolják meg. Ma még mind a kettő ellentétben áll a felszínen levő irodalmi törekvésekkel, de éppen nem a közérzessel. S nyomukban jár a mai izlés; a mai érzések hullámozása az ő szívökön keresztül megy, rohan tovább végig a hazán, míg valamikor mint egy óriási érzés és gondolatenger, fog hullámozani a síkokon, hatalmas hullámokkal ostromolva a Kárpátok csúcsait: a magyar pozitív világnézet. —

Téged tehetségeid arra predestináltak, hogy a magyar életnek legjobb leírója, megmagyarázója légy. Leírásaidból arra következtetek, hogy kitűnő szemed van, mely az ember gondolatvilágát is el fogja lesni. A magyar nemzet ma még egy rébusz, melyből a népet (specielle a földműveseket) már jóformán megfejtették: de a művelt, a polgárult magyarnak — te leszesz a megfejtője. Pedig ezt te ma még nem hiszed magad se; mint férj a neje hűtlenségét, akkor fogod te is ezt megtudni, mikor mindenki hirdeti már. Mert rágalom, hogy Magyarországon nem gondolkoznak, nincsenek mélyen örvénylő nagy szenvedélyek; nincs kulturális törekvés: csak népdal és közmondások. Rágalom! Van és különösen lesz. Csak író kell, ki ismerje a magyar társadalmat aljától tetejéig s erős erkölcsi érzéssel ítéljen a jó szemmel látottak fölött!..

(Igaz! Most jut eszembe, hogy azt beszélük, hogy én neked Debrecenbe levelet írtam, melyben gratulálván neked, reményemnek adok kifejezést, hogy te leszel az, kinek zászlaja alatt mi a *zsidókat* (?) kiszorítjuk az irodalomból. Mivel pedig én *ezt* nem írhattam, mert én embereket ismerek, de zsidókat nem: légy oly jó ird meg nekem, kinek levelét mutattad te egyik közös ismerősünknek.¹ (Állítólag valaki látta, hogy abban az állott és hogy én, Zempléni Árpád, írtam azt!) Nem vagyok érzékeny a pletyka iránt, de az olyasmi ráfogást, mely elveimbe ütközik, nehezen bírom elviselni. Én Csőregh Gyurkát gyanúsítom ilyen levéllel; ő, ha dühös, képes arra, hogy a zsidókat szidja, felelőssé tevén saját hibáért, Istent, Krisztust, rabbinust és mindent: mivel saját hibánk beösmérése oly nehéz.

Légy oly jó, válaszodban, ha emlékszel még erre a csekély dologra, ird meg, miben áll ez. Mert én még álmomban sem írhattam olyan levelet.)

Térjünk a témára. Mije *nincs* még Magyarországnak? Nincs filozófiája. S ebben, valljuk meg, te is a legmagyarabb költők közé tartozol, verseid után ha ítélünk. Nincs irodalma, mely a mai társadalom eszével gondolkozzék. A kikben a vágy fölébredt is, hogy ilyesmit alkossanak, nem használtak, sőt elriasztanak e térről, mert képtelenül középszerű emberek. Tolnay Lajos

¹ Itt egy név volt, de mert nem vagyok bizonyos a névben s nem akarnék ártatlant pletykába keverni, kihúztam. (Zempléni megjegyzések.)

magyar társadalmá épp olyan hazug, mint a Vadnayé vagy a Vas Gerebené. Romantikus túlzásba estek mind. Arany legjobban ismervén a falusi életet, csakis falusi történeteket csinált, Petőfi meghalt, hagyván néhány példás kísérletet, hogyan kellene a magyar társadalom alakjait életre költetni az irodalomban. Nagy kár, hogy az ő *Táblabírója* el nem készült: nem kellene akkor nekem most kétségbeesve prédikálnom fűnek fának, hogy nem csak a *nép* tárgya a költészetnek. Hiszen, ha én bennem annyi költői véna volna, mint a mennyi ambícióm és belátásom van: akkor már volna magyar társadalmi elbeszélés versben vagy prózában: de példászerű. Csak az a kis zseni hiányzik belőlem, a mi Petőfiben meg volt, Aranyban is kissé s — habozok kimondani — te benned is meg van. —

Ha tévedek, ha nincs meg, az nem a te bajod, hanem az irodalomé, mert se Vajda, se Palágyi nem tudnak ehhez.

Csiky irt és meghalt a nélkül, hogy árnyképeknél egyebeket hagyott volna. Egy színvak szerzetes, ki a színekről értekezett a színpadon.

Bartók talán, — de az a világ legzavarosabb feje, attól tökéleteset ne várjon ember. Kiforratlanabb ma, mint 20 éves korában volt.

Mikszáth Kálmán megszűnt látni és hallani. Behúnyt szemmel, bedugott füllel megy végig a mai életen; csinál mától holnapig élő karcolatokat, mivel politikai humorizálást, de abból, a mivel igazán hatna, a mivel a magyar irodalmat egy csapással világhírűvé tehetné: egy szót sem ír meg. Nincs hozzá érzéke, tehát nem kívánhatjuk tőle.

Szóval nagy itt a szegénység. Ezért esünk mindenféle utánzásba; ezért affektálunk, ki a népiest, ki a franciát, ki az angolt, ki Heinét, ki Byront, ki Hugó Viktort vagy Dosztojevszkyt. Csak saját mangunkat nem leljük.

Azért sajnálom, hogy te a te nagy eredetiségedet elfojtod népdalszerű apróságokba, holott a világ egyetlen költője sem lehetett nagygyá, ha ily apró specialitásokat művelt. Holott subjectivitásod minden mélyebben inspirált alkalommal elárulja, hogy van érzéked a körülteud zsongó élet eseményei iránt. Hová nőhetsz, ha azt objective fogod látni s megírod tudatosan. Az idegen szalmán rágódó magyar irodalmat egy hivatását érző tehetséges ember tíz év alatt világra szólóvá teheti. Excelsior fiú! Szervusz!

Budapesten, 1891. dec. 3 án

Rökk Szilárd u. 19 sz.

Szerető barátod

Zempléni Árpád

2.

Kedves Miska!

Nem élünk még abban a messze jövődében, a mikor Vadnai Károlyt egyébről már nem fogják ismerni és emlegetni, csak arról, hogy ez volt az, aki a magyar irodalomnak Szabolcska Mihályt fölfedezte — s épp ezért mert ma még nincs így, s mert ma még magad is élsz, nem csupán a neved, ezennel kötelezlek, hogy ez levelemre sietősen válaszolj!

Üzleti ügyben fordulók hozzád. A mit sejtetsz erről az üzleti színű borítékról, melyet a végből nyomattam, hogy leveleim el ne vesszenek. Nem is vesznek el, legfőlebb választ nem kapok rájuk.

De hát a dologra.

Légy olyan jó, ha van egy pár jó hölgyismerősöd Debreczen várában, kik tudnak még versre előfizetőket gyűjteni, ird meg az ő czimüket, s én levélben

reád hivatkozva, felkérném őket e nagy szívességre. Nekem jól tudod, nem igen voltak Debreczenben ismeretségeim, mert nem tudok ismerkedni.

Ez az egyik.

A másik még jobb. Te, aki szénior voltál az iskolánál, bizonyára tudni fogod, lehet-e ott ünnep utáni (post festa) leszámolásra könyvet eladni. Ha lehet, tudósíts, kihez forduljak ez iránt levelemmel?

A «Hajnalt» olvastam a Föv. Lapokban, mely különben ma már «Fő és Székvárosi Lapok»-ká szándékozik átformálódni. Nagyon szép vers. Párisba meneteled előtt elmondtad, akkor is nagyon tetszett, csak a rímeket nélkülözöm benne sajnosan. Ha rimelve volna, mint pld. Petőfi Egy gondolat-ja (Rákosi Sipulusz erre azt mondja: Petőfit egy gondolat bántotta, minket nem háborgat egy se! ha épp ugy rimbe menne, elragadó szép költemény volna, pompás szavaiati darab. A végén pap vagy ugyan, de hát neked azt el muszáj nézni, pap vagy. Én leszoktam róla régebb idő óta, mert én belőlem elszállt a hit. Pedig én is nagyon kenetes száju ifjonz voltam, kihirdettem a vizet, ittam a bort — teljes lelkesedéssel. No de te bizonynyal vizet iszol.

Egészségem gyöngén áll, nehéz a légzésem, fáj a tüdőm, pusztulok, veszek. Csak legalább addig élhetnék, míg a te lakodalmadon nem tánczolok egyet. Arra az alkalomra majd megtanulok.

Minő kilátásaid vannak arra, hogy megválasztanak? Olvastam valamely lapokban, de a község nevét elfeledtem. Jó ekklézsia? Nemélem, megvan ezer—ezerötszáz forint. Alább ne add magad; híres ember vagy, tehát mint pap is megéred a huszonkilencz ezüst pénzt.

És most — pardon! Az előfizetések rettenetesen rosszul állanak. Még ugorkára is kevés, a mit az ugorka szézon hajtott. Belé vertem valami harmincz pengőt — Csak a felhívások nyomása tizenöt forintba fáj, hát még a sok bélyeg! Hát a terhek terhes gyötrelmek gyötrelme (így), a sok kiállhatatlan udvarias levél és levelező lap!! Oh, Miska! főbe kellene engemet ütni, hogy erre a kínra ráadtam a fejem! De hát ugy számítok, hogy ez a második bővített kiadás nagyobb zajt fog csapni, irni fognak róla mi ördög! s mint kész híres ember majd jutok valami nyugalmas kis álláshoz, élhetek a poétaságnak és eltarthatom anyámat. Mert én beteg ember vagyok, nagyon kell sietnem, ha nem akarok nyom nélkül elpusztulni s egyetlen árvámat, édes anyámat koldusbotra magam után itt hagyni! Ezért megírok még kétszáz levelet és ötezer czimet is, csak használjon! Mert te, a ki végzett ember, dologtehető ember vagy, nem tudod azt fel se fogni, minő szenvedés nekem anyám nyomora. Ha ugy végig gondolok szegénynek az életén, kezdek hinni valami gonosz intézőben, ki őt gyermekkorá óta üldözi. Szegény volt mint leány, irtózatos nyomorban, és inségben élt sokáig mint asszony, mert boldogult apámmal egyenetlenkedtek örökké. Aztán özvegy lett s nyomorgott. A mint én felnőttem, azt várta volna, hogy én segítsek rajta, de én még magamat is csak ugy rabmódra tudom ellátni. Hogy nyomora holtig tartó és teljes legyen, csak az kellett hozzá, hogy én élihetetlen, ábrándozó poéta legyek!.. Van, van valami gonosz szellem, ki a mi gyötrésünkre született. De isten áldjon meg, nagyon el találtam keseredni, pedig nekem az árt...

Szervusz.

Budapest, 1892. aug 3.

Árpád.

Bizonyítvány Szabolcska lelkészi működéséről.

Sz. 191—1897.

Esperesi Bizonyítvány.

Alolirt hivatalosan és jó lelkiismerettel bizonyítom, hogy Tiszteletes Szabolcska Mihály aa., mint a felsőlasi 1ső osztályu egyházközségnek 1892ik év október 6-ikától fogva papja:

a) egyházközségében kötelességeinek hiv és lelkiismeretes teljesítése, egyenes, tapintatos, megnyerő és mindenben lelkészhez illő magaviselete által mind összes hallgatóinak igaz szeretetét és meleg ragaszkodását megnyerte, mind egyházközsége szellemi és anyagi jóllétét, nemkülönben a vallás erkölcsi életét magas színvonalra emelte;

b) egyházmegyei közéletünkben szigoru papi jelleme, nyilt, őszinte és szeretetteljes kartársi fellépése, egyházi ügyeink iránti lelkesedése és nemes buzgolkodása nagyban befolytak arra, hogy egyházmegyénkben emelkedett közszellem keletkezzék, a miért általános szeretet és tisztelet környezi, a mi legutóbb is egyházkertületi képviselővé történt megválasztatásában nyilvánult;

c) végül társadalmi és irodalmi működésével szélesebb körben is hatott, a mi egyházunk körén kívül is, felekezeti különbség nélkül, vármegyénk egész intelligentiájának osztatlan elismerését és tiszteletét, s a legmagasabb foku becsülését szerezte meg számára. —

Miről azon őszinte kijelentéssel adom ezen sajátkezü aláírással és hivatalos pecsétlemmel megerősített bizonyítványomat, hogy Szabolcska Mihály aa. egyházunknak igaz tagja, papi testületünknek disze és büszkesége. —

Magyar Péterlakán 1897 februárius 13ik napján. —

Tavaszy József
a görgényi ref. egyház-
megye esperese.

P. H.

Közli: CSÁSZÁR ELEMÉR

GÚNYVERS A PRÉDA VÁRMEGYEI URAKRÓL ÉS KISASSZONYOKRÓL.

A sárospataki kollégium könyvtárának kéziratára 3191. sz. alatt, a BB301 sz. könyv hátlapjára írva, XVIII. századi kézírásával a következő gúnyverset őrizi.

Préda Vármegyei Urak,
Mint a kutyák gyalog járnak
Piros csizmában prádéznek
Otthon bocskorban szántanak.
Hányják-vetik magokat
Számiláljok jószágokat
De nézd körül házokat
Tsak látz fótokat

Urfi legény, de hogy szegény
Teli hasát málé lepény
Dáma kezén a gyöngy helyén
Van tsekély német költemény
Mégis rá tartya magát
Ha táncra viszi farát
Le botsáttya szoknyáját
Ne lássák saruját.

Közli: GULYÁS JÓZSEF